

процесах, потребує радикальних змін в державі разом із експропріацією майна нової економічної еліти, нажитого шляхом законного користування фінансовим надбанням України. Та українське суспільство не витримає таких змін, особливо, якщо врахувати залежність вітчизняної економіки від іноземних інвесторів, а відмежування України від іноземних держав призведе до блокування не лише її економіки, а й політичної діяльності на світовій арені.

Цінні папери і фондовий ринок: аналіз сучасного стану функціонування та нагальні проблеми його розвитку

Негода К.О., студент навчально-наукового інституту права та психології НАВС

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент *Грущенко О.А.*

В Україні ринок цінних паперів перебуває на стадії свого становлення, але ще зовсім недавно ринок цінних паперів ми бачили тільки з телеекрана життя Заходу і він здавався абсолютно немислимим в умовах нашої країни. Але все поступово міняється і ось вже і громадяни України стикаються з цим, що має великий вплив на найважливіші аспекти життєвого устрою в країнах з розвинутою ринковою економікою.

Акції, облігації, сертифікати, чеки, векселі і інші цінні папери, які ще зовсім недавно були новинкою, тепер міцно вкоренилися в наше життя нарівні з такими звичними словами як «біржа» і «депозитарій».

З січня 1992 року працює Українська фондова біржа (УФБ) з Центральним депозитарієм цінних паперів, мережею філій та брокерських контор по всій території України. Зростає кількість позабіржових фінансових посередників, торговців цінними паперами, інвестиційних фондів і компаній. Збільшується число емітентів, які зареєстрували випуск своїх цінних паперів у Міністерстві фінансів України, невпинно зростає загальний обсяг їх емісії.

В той же час подальший розвиток національного ринку цінних паперів стримується рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів. Найголовнішими з них є:

- 1) кризовий стан української економіки, високий рівень інфляції, відсутність твердої національної грошової одиниці;
- 2) відставання існуючої законодавчої та нормативно-правової бази функціонування фондового ринку від розвитку реальних процесів на ньому;
- 3) слабкість і недостатність державного регулювання національного ринку цінних паперів;
- 4) нерозвиненість первинного ринку цінних паперів, практична відсутність операцій з похідними від цінних паперів;

5) відсутність гарантій по операціях з цінними паперами, недовіра населення та його психологічна невідповідність до операцій на фондовому ринку;

6) відсутність гарантій держави щодо захисту грошових заощаджень населення.

Ринок цінних паперів є багатоаспектною соціально-економічною системою, на основі якої функціонує ринкова економіка в цілому. Він сприяє акумулюванню капіталу для інвестицій у виробничу і соціальну сфери, структурній перебудові економіки, позитивній динаміці соціальної структури суспільства, підвищенню достатку кожної людини шляхом володіння і вільного розпорядження цінними паперами, психологічній готовності населення до ринкових відносин.

Ринок цінних паперів є найвищою формою розвитку товарно-грошових відносин. При гармонійному розвитку, розвинутій інфраструктурі, налагодженому правовому забезпеченні механізмів захисту інтересів всіх його учасників – інвесторів, емітентів, посередників – він є потужним прискорювачем економічного розвитку будь-якої країни.

На ринках цінних паперів формуються вихідні критерії для оцінки ефективності нових вкладень, здійснюється економічний контроль за ефективною діяльністю акціонерних підприємств. Особливо це важливо для «захисту» підприємництва від наслідків комерційного ризику в сучасних умовах, різких змін у структурі світового господарства, стрибків у динаміці товарних цін, відсоткових ставок, валютних курсів.

Ринки цінних паперів (особливо короткострокові) відіграють важливу роль у регулюванні грошового обігу та кредиту. Досвід останніх десятиріч у країнах Заходу свідчить, що існування розгалуженої мережі ринків цінних паперів у багатьох ситуаціях може стримувати розвиток інфляційних процесів. Це пов'язано з тим, що наявність значної кількості різних цінних паперів допомагає зв'язати частину невитрачених грошових ресурсів споживачів, перевести їх з положення незадоволеного поточного попиту в положення, що забезпечує їх збереження. За недостатнього розвитку (або відсутності) ринку цінних паперів може скластися драматична проблема розміщення державних позик, викликана дефіцитністю бюджету.

Успішне функціонування економіки в умовах ринку не можливе без розвинутого й стійкого фондового ринку. Для стабілізації фінансового становища у зв'язку з обмеженістю фінансових ресурсів держави постає необхідність забезпечити розширене відтворення шляхом залучення та «переливу» коштів через фондовий ринок. Розвиток ринку цінних паперів є своєрідним індикатором лібералізації економіки й успішного проведення ринкових реформ.

В даний час у розвинутих країнах ринки цінних паперів належать до числа найбільш динамічно зростаючих елементів фінансової сфери.

Оборот на нових ринках цінних паперів зростає в багато разів швидше, ніж обсяг операцій на товарних ринках і на традиційних ринках комерційного та банківського кредиту. Формування ринків цінних паперів означає високий ступінь економічного розвитку. З ускладненням господарського механізму функції ринків цінних паперів стають дедалі різноманітнішими. Система цих ринків створює необхідний і важливий компонент сучасного механізму економічного регулювання. Так, у країнах Заходу рух капіталів, перерозподіл трудових і матеріальних ресурсів між різними галузями виробництва найчастіше опосередковується ринками цінних паперів. В умовах, коли величезні обсяги капіталу виявляються зв'язаними на тривалий період у тій чи іншій продуктивній формі, саме ринки цінних паперів надають економіці тої гнучкості й мобільності, яка забезпечує можливість швидкого переливу ресурсів з одних галузей в інші і здійснення структурної перебудови виробництва. На відміну від інших фінансових ринків тільки ринки цінних паперів є дійовим інструментом розподілу й перерозподілу капіталу корпорацій між галузями.

Отже, з усією очевидністю видно, що дана область ринкових відносин є дуже важливою, складною та актуальною на сьогоднішній день.

На основі проведеного аналізу сучасного стану функціонування фондового ринку України серед нагальних проблем його розвитку необхідно виділити:

- надмірна кількість фондових бірж (окремі біржі здійснюють операції нерегулярно і в незначних обсягах);

- низький рівень капіталізації, ліквідності та волатильності ринку (незначний показник free-float акцій українських компаній);

- висока фрагментарність біржової та депозитарної структури, відсутність досконалого механізму взаємодії бірж з депозитарною системою та єдиних стандартів проведення розрахунків і клірингу;

- фондовий ринок не приносить прибутку торговцям, що нівелює їх зацікавленість, знижує ліквідність ринку;

- обмежена кількість ліквідних та інвестиційно привабливих фінансових інструментів, відсутність ліквідних цінних паперів публічних акціонерних компаній;

- низький ступінь використання похідних цінних паперів ;

- недостовірність інформації щодо загального обсягу торгів на біржовому ринку (зокрема, стосовно позалістингових цінних паперів), що не сприяє прозорості й відкритості ринку, а отже, й знижує довіру до вітчизняних цінних паперів;

- незадовільний рівень інформованості населення про діяльність фондового ринку, що призводить до незначної активності фізичних осіб на фондовій біржі, тобто психологічне неприйняття та недооцінка потенціалу фондового ринку ;

закритість компаній, чиї акції проходять лістинг на біржі та в першу чергу тих, хто входить до індексу українських акцій;

недостатнє законодавче регулювання ціноутворення ;

низький рівень гарантії повернення інвестицій для іноземних інвесторів через недосконалість валютного регулювання, як наслідок іноземні інвестори, навіть одноосібні, покидають вітчизняний ринок;

масштабний дефіцит внутрішніх грошових ресурсів для інвестицій.

Ці проблеми заважають подальшому розвитку фондового ринку України, стримують розвиток економіки, приплив інвестицій, а також істотно обмежують можливості професійних учасників.

Напрямами модернізації біржового фондового ринку мають бути:

укрупнення та консолідація в першу чергу, існуючих фондових бірж, що сприятиме формуванню стандартних критеріїв лістингу та формування справедливих ринкових цін за будь-якими фінансовими інструментами;

зростання ліквідності і прозорості фондового ринку за допомогою збільшення пропозиції фінансових інструментів шляхом запровадження нових боргових інструментів, перш за все біржових та інфраструктурних облігацій, інноваційних структурованих продуктів, продуктів фінансового інжинірингу, зокрема, біржових валютних деривативів та ф'ючерсного контракту на ціну золота;

активне вдосконалення технологій торгівлі, розвиток Інтернет-технологій, впровадження нових торгових систем та платформ;

подальше вдосконалення інфраструктури ринку та забезпечення її надійного та ефективного функціонування;

створення відповідної законодавчої бази з метою забезпечення організаційно-правових засад формування та функціонування фондового ринку;

вдосконалення державного регулювання та нагляду на фондовому ринку, захист прав інвесторів, забезпечення на державному рівні низки заходів спрямованих на збільшення показника free-float акцій українських компаній;

створення ринку залучення капіталу для мало- та середньокапіталізованих емітентів (біржового IPO та міні- IPO).

Дослідження стану біржового товарного та фондового ринків продемонструвало, що, в цілому, ці ринки мають потужний потенціал розвитку. Однак на даний час він не може бути реалізований повністю, що є результатом впливу чисельних негативних чинників. Напрями вдосконалення українського біржового ринку повинні бути засновані на вирішенні виявлених проблем розвитку і можуть бути об'єднані в чотири основні групи: удосконалення законодавчої бази; розвиток біржової інфраструктури; розширення участі в торгах і гармонізація його структури; вдосконалення інструментарію й нарощення капіталізації ринку в цілому.